

ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา
AN ANALYTICAL STUDY OF THE KIN-OR-PHAYA CEREMONY
OF PHUSANG DISTRICT, PHAYAO PROVINCE

^[1]พระศราววุฒิ สิริวุฒโฒ (แก้วนันทะ) PhraSarawut Sirivuddho (Kaewnantha)
^[2]พระครูวรารณวิฑูรย์ PhrakhruWorawanvitoon ^[3]ชูชาติ สุทธะ Chuchat Sutta
^{[1] [2] [3]}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus, Thailand
Corresponding Author E-mail: srawutkaewnantha@gmail.com

Article Received: February 09, 2024, Revised: August 22, 2024, Accepted: August 23, 2024.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาคุณค่าของการทำพิธีกรรมการกินอ้ออ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมการกินอ้ออ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) พิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา มีประวัติความเป็นมา ซึ่งถือปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ เกิดจากการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อและจารีตประเพณีดั้งเดิมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งถูกบันทึกไว้ในปืบสา พิธีกรรมการกินอ้อผญาเป็นกุศโลบายเสริมสร้างกำลังใจ ลดความกังวล อบรมจิตใจ โดยเชื่อว่าผู้ที่ดื่มกินจะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาด เรียนรู้ได้รวดเร็ว มีความจำในการเรียนวิชาต่างๆ การกินอ้อผญาเป็นการสร้างเสริมภูมิพลังทางด้านจิตใจ ให้มีความเชื่อมั่นในสติปัญญาและความสามารถของตนเอง มีขั้นตอนพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และขั้นตอนการประกอบพิธีกินอ้อผญา 2) คุณค่าของการทำพิธีกรรมการกินอ้อผญา มี 5 ประการ คือ คุณค่าทางด้านจิตวิทยา, ด้านสังคม ด้านจารีตประเพณีและพิธีกรรม, ด้านเศรษฐกิจ, และด้านสิ่งแวดล้อม 3) หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมการกินอ้อผญา คือ หลักการวธธรรม 6 ประการ ได้แก่ สัตถุคารวตา, ธรรมคารวตา, สังฆคารวตา, สิกขาคารวตา, อัปมาทคารวตา, และปฏิสันถารคารวตา พิธีกรรมการกินอ้อผญาดังกล่าวยังคงมีความสำคัญต่อชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา ในปัจจุบัน เพราะสามารถเป็นทั้งจารีตประเพณีท้องถิ่นที่เป็นสัญลักษณ์ของการสร้างขวัญและกำลังใจในการเรียนรู้และแผ่ส่งด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีอยู่ในกระบวนการประกอบพิธีกรรม

คำสำคัญ: พิธีกรรมการกินอ้อผญา, ความเชื่อ, คาลา

ABSTRACT

A thesis had three following aims: 1) to investigate the origins and methods of the so called 'Kin-Or-Phaya Ceremony in Phusang District, Phayao Province, 2) to examine the values of the mentioned ceremony in Phu Sang District, Phayao Province, and 3) to analyze the Buddhist principles in the mentioned ceremony in Phu Sang District, Phayao Province. This was a qualitative research based on documentary analysis and interviews. The results showed that; 1) The study revealed that the ceremony of reed-eating of the people in Phu Sang District, Phayao Province had a long history, dating back to ancient times. It was a combination of traditional beliefs and customs with Buddhist beliefs, which was recorded in the palm leaf manuscripts. The practice of eating reeds helped empower the will power, reduced anxiety, and got over the low self-esteem. It was said that the ceremony would make a person smart, quick learner with strong memory across a variety of disciplines. The eating reeds could improve will power and confidence in their knowledge and skills. The ceremony consisted of two steps: preparation of materials and equipment, and the ceremony process. 2) The values of Kin-Or-Phaya Ceremony, there were five values: psychological, social, traditional, economic, and environmental values. 3) The Buddhist principles included in the mentioned ceremony, these were the six Gāraḥ principles, namely Satthu-gāravatā: respect for the Buddha, respect for the Dhamma was known as Dhamma-gāravatā, respect for the Order was known as Saṅgha-gāravatā, respect for the Training is known as Sikkhā-gāravatā, respect for sincerity was known as Appamāda-gāravatā, and respect for hospitality was known as Paṭisaṅghāra-gāravatā. At present, the said ceremony still plays an important role in Phusang District, Phayao Province in terms of the local norm and tradition for booting confidences in learning along with the Buddhist teachings through the ceremony process.

Keywords: Kin-Or-Phaya Ceremony, Belief, Spell

บทนำ

ความเชื่อมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เปรียบเสมือนเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวรั้งจิตใจของมนุษย์ไว้และความเชื่อเองก็บ่งบอกถึงชนชาติ เผ่าพันธุ์ดั้งเดิมของมนุษย์ เป็นเอกลักษณ์และมีความสำคัญต่อสังคม เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย คุณธรรม โดยความเชื่อของคนในสังคมต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์นั้นๆ เช่น อำนาจของฟ้าดินอากาศหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อเกิดภัยพิบัติขึ้น มนุษย์จำต้องอ่อนน้อมร้องขอในสิ่งที่ตนคิดว่าจะช่วยได้และพวยภัยพิบัตินั้นผ่านพ้นไปแล้ว มนุษย์ก็แสดงการรู้คุณต่อสิ่งนั้นด้วยการทำพิธีบูชาตามความเชื่อของตน และเมื่อคนส่วนใหญ่ในสังคมยึดถือปฏิบัติกันจนเป็นธรรมเนียม หรือเป็นแบบแผนจนเกิดความเคยชินที่เรียกว่า นิสัยสังคมหรือประเพณี (ภริมา วิจิธาสถิตกุล, 2558)

ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง ความเชื่อเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการดลบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระ

เจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ๆ เช่น ฝนตก พายุร้อน พายุหนาว แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัยและวาตภัยขึ้น ซึ่งล้วนเป็นสิ่งที่มียุทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ จนยากที่จะป้องกัน หรือแก้ไขได้ด้วยตนเอง บางอย่างเป็นเหตุการณ์ที่อำนาจประโยชน์แต่บางเหตุการณ์ก็เป็นอันตรายต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดี ก่อให้เกิดความสุขให้กับตนเองและสิ่งรอบตัว ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมหรือศาสนาเกิดขึ้น ความเชื่อของมนุษย์ส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ ทั้งให้คุณประโยชน์และโทษและมนุษย์ไม่สามารถค้นหาสาเหตุมาอธิบายได้ ทำให้เกิดความหวาดกลัว อันเป็นที่มาของความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งมีธรรมเนียมและรูปแบบการปฏิบัติที่แปลกแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น

ความเชื่อ คือ การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นความจริงหรือเป็นสิ่งที่เราไว้วางใจ ความจริงหรือความไว้วางใจที่เป็นรูปของความเชื่อนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นความจริงที่ตรงตามหลักเหตุผลหรือหลักวิทยาศาสตร์ใดๆ คนที่เชื่อในฤกษ์ยามก็จะถือว่า วันเวลาการโคจรของดวงดาวจะก่อให้เกิดผลต่อตัวมนุษย์ คนที่เชื่อเครื่องรางของขลังก็จะมีคามยึดมั่นว่า เครื่องรางของขลังให้คุณให้โทษแก่ตนได้จริง ตัวอย่างของความเชื่อ ได้แก่ ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ โชคกลาง ของขลัง ผีสาง นางไม้ ความเชื่ออำนาจลึกลับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ อิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เหล่านี้ เป็นต้น (กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้, 2526)

ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนถึงตาย ซึ่งในแต่ละพื้นที่ที่มีความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและการดำรงชีวิตของประชาชนในพื้นที่ กล่าวเฉพาะในพื้นที่ของภาคเหนือของชาวล้านนา มีความเชื่อที่มีการสืบทอดต่อกันแต่ช้านาน ซึ่งล้วนเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของมนุษย์ เช่น ความเชื่อในการปลุกบ้าน ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ความเชื่อทางโหราศาสตร์ เป็นต้น

ชาวล้านนามีวิถีชีวิตความเชื่อ ทั้งที่มาจากความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อที่เกิดจากคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือเกิดจากการผสมผสานความเชื่อทั้งสองเข้าด้วยกัน เพื่อความสุข ความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตหรือแม้ในยามชีวิตตกอยู่ในห้วงทุกข์ ชาวล้านนาก็มีกุศโลบายในการประยุกต์ ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปที่ผลทางด้านจิตใจ การเรียนรู้ การศึกษาก็เป็นสิ่งที่ชาวล้านนาให้ความสำคัญไม่น้อยกว่าด้านอื่น ชาวล้านนาตระหนักว่า คนเราเกิดมานั้นระดับสติปัญญาการเรียนรู้ของคนเรานั้นแตกต่างกัน แต่ถึงกระนั้นก็มีการค้นคิดวิธีการเพื่อจะช่วยเหลือเพิ่มกระบวนการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพไปด้วย (พระมหาสิงห์คำ สีหวิโร, 2556)

บรรดาคติความเชื่อของชาวล้านนาที่เป็นความนิยมแต่โบราณ คือ การกินอ้อผญา ที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพระพุทธศาสนา ทั้งหลักพุทธธรรมที่แฝงอยู่ในพิธีกรรมหรือในตัวคาถา ถือได้ว่าพิธีกรรมการกินอ้อผญาเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่น อันมีเฉพาะแต่ในล้านนาเท่านั้น ในอดีตการกินอ้อผญาได้รับความนิยมจากพระภิกษุ สามเณร รวมถึงชาวบ้านทั่วไป ที่มีศรัทธาต่อพิธีกรรมนี้ เพราะเชื่อว่าหากใครได้ผ่านพิธีกรรมกินอ้อแล้วจะมีสติปัญญาเฉียบแหลม สามารถท่องจำบทสวด คาถา หรือท่องจำบทขอ จ้อย คำว่าได้อย่างรวดเร็วไม่หลงลืม (อุดม รุ่งเรืองศรี, 2547)

ปัจจุบันพิธีกรรมการกินอ้อผญากำลังจะสูญหาย ขาดผู้สืบทอด เพราะการพัฒนากระบวนการศึกษาในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้คนรุ่นใหม่ให้ความสนใจน้อยลง และการสืบทอดพิธีกรรมการกินอ้อ โดยส่วนมากด้วยบทคาถาของโบราณจะเป็นภาษาล้านนา จึงเป็นอุปสรรคต่อผู้สืบทอด ที่ปัจจุบันทั้งกลุ่มพระภิกษุ สามเณรหรือชาวบ้านทั่วไปคือผู้ที่ลาสิกขาไปแล้ว (ทางภาคเหนือเรียกว่า หน้อย หนาน) ไม่มีใครสนใจ ศึกษาการเขียนอ่าน จึงทำให้พิธีกรรม วัฒนธรรมท้องถิ่นโบราณล้านนา ค่อยๆ สูญหาย เลือนลางจนอาจหายไปโดยสิ้นเชิง แต่ถึงกระนั้นก็ยังมียังมีบางพื้นที่เท่านั้นที่ยังคงอนุรักษ์อยู่ เป็นที่น่าเสียดายถ้าพิธีกรรมการกินอ้อผญานี้สูญหายเพราะ

ความเชื่อในพิธีกรรมเป็นจิตวิทยาอย่างหนึ่งที่คอยสร้างแรงบันดาลใจ กำลังใจ และความมั่นใจให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้ ที่สำคัญที่สุดคือเป็นวิถีชีวิตของชาวบ้านทางภาคเหนือ

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีความตระหนักถึงพิธีกรรมการกินอ้อผญาที่กำลังจะ สูญหาย เพื่อเป็นการอนุรักษ์และรักษาไว้ จึงได้จัดทำงานวิจัยเรื่องนี้ขึ้นเพื่อให้ได้แนวทางในการพัฒนาและจูงใจให้บุคคลที่อยากทราบข้อมูล และเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่ให้ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาคุณค่าของการทำพิธีกรรมการกินอ้ออ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์หลักพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมการกินอ้ออ้อผญาของ ชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการกินอ้อผญา จากโบลาน ปี่ปลา สมุดข่อย ที่ถูกจารด้วยอักษรล้านนาและหนังสือ ตำรา บทความ เอกสารวิชาการ รายงานวิจัย ที่เป็นภาษาไทย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ที่มีข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมการกินอ้อผญา นอกจากนั้น ก็ได้สัมภาษณ์ข้อมูลจากบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) อาศัยแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยซึ่งประกอบด้วยคำถามปลายปิด และคำถามปลายเปิด

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้ที่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมกินอ้อผญา จำนวน 5 คน 2) ประชาชนชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกินอ้อผญา จำนวน 5 คน 3) กลุ่มพระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน 5 รูป โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) หรือการสุ่มแบบพิจารณา (judgment sampling) ที่อาศัยอยู่ในอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purpose Sampling) หรือการสุ่มแบบพิจารณา (judgment sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ที่ได้รับการตรวจโดยผู้เชี่ยวชาญและปรับตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

4.1 ผู้วิจัยทำการศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ได้ข้อมูลแนวคิด ทฤษฎี คือ แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและความเชื่อของชาวล้านนา แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม แนวคิดเรื่องคาถา และรวบรวมข้อมูลภาคเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของพิธีกรรมการกินอ้อผญา และประมวลสาระเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้น

4.2 ทำการรวบรวมแนวความคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลด้านเอกสารที่ได้จากข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ โบลาน ปี่ปลา สมุดข่อย ที่จารจารึกด้วยอักษรล้านนา เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการสร้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ตามกรอบแนวคิดและขอบเขตการวิจัย จากนั้นจัดทำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและนำเครื่องมือการวิจัยที่สร้าง ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง

4.3 นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างขึ้น ที่เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ ด้านที่ตรงกับงานวิจัยที่ทำ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหาที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ทำการเก็บข้อมูล

4.4 ผู้วิจัยจะสำรวจเก็บข้อมูลในภาคสนาม โดย 1) บันทึกข้อมูลเรื่องพิธีกรรมการกินอ้อผญา ในพื้นที่เป้าหมาย 2) สัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างกับประชากรเป้าหมาย ด้านข้อมูลคติความเชื่อเรื่อง พิธีกรรม กระบวนการขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญา โดยสัมภาษณ์จากประชากรกลุ่มเป้าหมาย คือ 1) ผู้ที่เคยเข้าร่วมพิธีกรรมกินอ้อผญา จำนวน 5 คน 2) ประชาชนชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมกินอ้อผญา จำนวน 5 ท่าน 3) กลุ่มพระสงฆ์ฆาติการในพื้นที่ จำนวน 5 รูป โดยการเลือกแบบสุ่มแบบเจาะจงหรือสุ่มแบบพิจารณาจาก อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา และ 3) บันทึกขั้นตอนพิธีกรรม และข้อมูลจากการสัมภาษณ์

4.5 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์ และเรียบเรียงข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่เก็บมา และนำข้อมูลไปวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลสองประเภทคือ ข้อมูลด้านเอกสารและข้อมูลจากการ สัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารที่ได้จากข้อมูลปฐมภูมิได้แก่ ใบลาน ปี่สา สมุดข่อย ที่จารจารึกด้วยอักษรล้านนา 2) นำข้อมูลที่ศึกษาจากการวิเคราะห์เอกสาร มาหาข้อสรุปประวัติ ความเป็นมาของพิธีกรรมการกินอ้อผญา 3) นำข้อมูลด้านการสัมภาษณ์เชิงลึกไปวิเคราะห์เชิงเนื้อหา 4) วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล โดยนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทั้งในภาคเอกสารและภาคสนามมาวิเคราะห์ จากนั้น จึงประมวลผล สรุปผลแล้วนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา พร้อมข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา
พิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ผู้ที่จะประกอบพิธีนี้ได้จะเป็นครูอาจารย์ที่มีความรู้ มีคาถาอาคม ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ได้รับการยกย่องและ ยอมรับจากชุมชน พิธีกรรมกินอ้อผญามักจะจัดขึ้นในวันพฤหัสบดี คือวันที่ 15 เมษายนของทุกปี เพราะชาวบ้าน มีความเชื่อว่าวันนี้เป็นวันเริ่มต้นของปี พิธีดังกล่าวเป็นกุศโลบายเพิ่มความมั่นใจให้กับคนที่กำลังจะเริ่มเรียน ลดความกังวล ลบปมด้อยในใจ เพราะบางคนมักจะคิดว่าตนเป็นคนที่มีความจำไม่ดี สติหาปัญญาที่บิ คิด อะไรไม่ทันคนอื่น เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากเข้าร่วมในพิธีดังกล่าวแล้วอย่างน้อยก็สร้างความมั่นใจ กำลังใจใน การศึกษาอย่างจริงจังก็เป็นได้ ปัจจุบันพิธีกรรมอ้อผญาคงถือปฏิบัติในหมู่ของผู้ที่ยังมีความเชื่อด้านนี้ให้เห็นอยู่แต่ ค่อนข้างบางตา อาจเป็นเพราะปัจจุบันมีวิทยาการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาอธิบายกระบวนการความคิดต่าง ๆ ทำให้คนทั่วไปกลับมองว่า พิธีกรรมอ้อผญาเป็นเพียงพิธีกรรมโบราณ ที่คนสมัยก่อนใช้จูงใจเด็กให้ตั้งใจเรียนเท่านั้น จึงไม่เห็นถึงความสำคัญของพิธีกรรมกินอ้อผญาตามยุคสมัย และขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุ ฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา มีขั้นตอนพิธีกรรมแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญา(การเตรียมวัสดุอุปกรณ์)

ไม้อ้อ จะต้องเลือกต้นที่มีลำต้นตรง ไม่คดงอหรือล้มลงดินและเป็นอ้อน้ำไหล เลือกต้นที่มีลำ ต้นตรง ตัดเป็นปล้องยาวขนาดนิ้วนางหรือนิ้วก้อย (ประมาณ 6-7 ซม.) แล้วแช่น้ำไว้เพื่อป้องกันลำต้นอ้อแห้ง และแตกตามปล้อง

น้ำผึ้ง ที่ใช้จะต้องเป็นน้ำผึ้งเดือนห้าเท่านั้น

เครื่องบูชาครู มี ข้าวเปลือกหมื่น ข้าวสารพัน ผ้าขาวรำ ผ้าแดงรำ เปี้ยพันสาม หมากหมื่น กรวยหรือสวดดอกไม้ 108 อัน กรวยหรือสวดหมากพลู 108 อัน มะพร้าว 1 เครือ ลูกตาล 1 เครือ กล้วย 1 เครือ หน่อมะพร้าว หน่อตาล หน่อกล้วย หน่อหมาก แกงส้ม แกงหวาน ผลไม้ น้ำสะอาด น้ำส้มป่อย น้ำผึ้ง เดือนห้า ปล้องอ้อ ราชวัตร ฉัตรขาว ตุงช่อหรือธง (ม่วง ขาว ฟ้า แดง เหลือง เขียว ส้ม อย่างละ 108 ช่อ)

- จัดทำราชวัตรขึ้นมา มีความกว้าง 3 เมตร ยาว 3 เมตร (โดยประมาณ)

- นำฉัตรขาว (ฉัตร 5 ชั้น) มาปักไว้ทั้งสี่มุมของราชวัตร

- นำตุงช่อมาปักกรอบ ๆ ราชวัตร

- ตั้งโต๊ะลดหลั่นกันเพื่อเป็นที่ตั้งเครื่องบูชาครู (ชั้นตั้ง) คลุมโต๊ะด้วยผ้าปูสีแดง (เพื่อความสวยงาม และเพื่อให้ดูเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ เข้มขลัง) ตั้งพระพุทธรูป มีสายสิญจน์ล้อมรอบพระพุทธรูป โยงลงมาในชั้นน้ำมนต์ โยงไปให้ทั่วชั้นครู

1.2 ขั้นตอนการประกอบพิธีกินอ้อ

1) ผู้ประกอบพิธี ให้อ่านพระสวดมนต์ ชุมนุมเทวดา กล่าวคำโอกาสอัญเชิญครูบาอาจารย์ และกล่าวคาถาเชิญอ้อ

2) หลังจากผู้ประกอบพิธี ได้ทำพิธีเชิญอ้อเรียบร้อยแล้ว ให้ทำการบรรจุน้ำผึ้งเดือนห้าที่เตรียมไว้ ใส่ลงในปล้องอ้อแต่ละมัด โดยในระหว่างนั้นให้สวดมนต์บท อินทชะตา โดยเปลี่ยนจากคำว่า “ชะตา” เป็น “ปัญญา” (อินทชะตา เทวะชะตา เป็น อินทปัญญา เทวะปัญญา ฯ) สวดไปจนกว่าจะบรรจุ น้ำผึ้งเสร็จสิ้น

3) เมื่อบรรจุน้ำผึ้งลงในปล้องอ้อเสร็จสิ้นแล้ว ให้นำปล้องอ้อที่บรรจุน้ำผึ้งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ขึ้น ก่อนที่จะเสกอ้อให้ปลุกอ้อก่อนเสร็จแล้วค่อยกล่าวคาถาเสกอ้อ (3,5,7,9 รอบ) เป่าลงไปในอ้อทุกมัด หลังจากเป่าเสร็จแล้วให้นำผ้าขาวมาปิดไว้เพื่อป้องกันฝุ่นละอองตกลงไปในอ้อที่เสกแล้ว

4) หลังจากที่ได้เสกพิธีเสกอ้อเรียบร้อยแล้ว ให้คนที่กินอ้อ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย กล่าวคำไตรสรณคมน์ จากนั้นก็ให้ว่าตามผู้ประกอบพิธีว่า “อ้อกองเกาะ อ้อเนาะ อ่อน้ำ อ้อจำเอากำ พระพุทธเจ้า ตั้งแต่แก้มถึง پای โอม อาคัจฉะ โอม อาคัจฉาหิ” (ว่าตาม 3 รอบ) เสร็จแล้วให้คนที่กินอ้อเริ่มกินอ้อ โดยยกอ้อด้วยมือทั้งสอง หันหน้าไปหาพระพุทธรูป ดูดกินน้ำผึ้งนั้นให้หมด หลังจากดูดกินน้ำผึ้งหมดแล้วให้ใช้ฟันกัดอ้อให้แตก แล้วโยนข้ามหัวตัวเองไปข้างหลัง จากนั้นให้กราบพระรัตนตรัยอีกครั้ง ผู้ประกอบพิธีประพรมน้ำมนต์ เป็นเสร็จพิธีกินอ้อพญา

ขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อพญาในชุมชนตำบลภูซาง มีความคล้ายคลึงกับพิธีการกินอ้อพญาในพื้นที่ล้านนาโดยทั่วไปคือ นิยมจัดงานพิธีในวันพญาวัน อาจเป็นเพราะในวันนั้นลูก ๆ หลาน ๆ จะกลับมาเฉลิมฉลองเทศกาลสงกรานต์กันมากและในวันพญาวันมีกิจกรรมมากมายหลายอย่าง เช่น การทำบุญตักบาตรในตอนเช้ามีต ตอนสายก็เป็นพิธีกินอ้อ ตอนบ่ายมีการสงฆ์น้ำพระและรดน้ำดำหัวพระภิกษุสามเณรในวัด เป็นต้น จะมีความแตกต่างกันบ้างในคาถาที่ใช้ปลุกเสกอ้อ สำหรับกระบวนการของพิธีกรรมการกินอ้อพญา มี ดังนี้

1) การเลือกต้นอ้อ 2) การมัดปล้องอ้อ 3) การเตรียมพิธี 4) เตรียมสถานที่ 5) ขั้นตอนการ (ประกอบพิธี)

ในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะใช้ปล้องของต้นอ้อใส่น้ำผึ้งที่เสกด้วยคาถาแล้วนำมาเคี้ยวกิน เมื่อเคี้ยวจนน้ำหวานหมดแล้วก็เอาชานอ้อโยนไปทิ้งไปข้างหลังหรือโยนออกไปทางหน้าต่าง ความเชื่อของพิธีกรรมนี้คือ เชื่อว่าบุคคลใดก็ตามที่ได้เข้าร่วม ในพิธีกรรมนี้ก็จะเป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉียบแหลม สามารถเรียนรู้ได้รวดเร็ว มีความจำดี ในสมัยก่อนกลุ่มคนที่นิยมเข้าร่วมพิธีกรรมนี้ได้แก่ พระสงฆ์ พระนักเทศน์ หรือ

บุคคลที่ต้องการศึกษาเล่าเรียน โดยเฉพาะช่างชอจะต้องผ่านพิธีกรรมนี้เพราะเชื่อว่าจะทำให้มีความจำ
ความคิดดี มีน้ำเสียงขับชอดีขึ้น และจะมีเสน่ห์แก่คนทั่วไป

2. คุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุชยาง จังหวัดพะเยา

คุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญาของอำเภอกุชยาง จังหวัดพะเยาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากฐานของ
จารีตประเพณีดั้งเดิมที่มีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของคนในอำเภอกุชยาง
จังหวัดพะเยาอย่างแยกไม่ออกมาทุกยุคสมัยโดยแทรกซึมเข้าไปในระบบความเชื่อและวิถีชีวิตมาตั้งแต่โบราณ
ของแต่ละชุมชน โดยมีคุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญาในอำเภอกุชยาง จังหวัดพะเยา ดังนี้

2.1 คุณค่าทางด้านจิตวิทยา พิธีกรรมการกินอ้อผญานั้นเป็นกุศโลบายทางการศึกษาของคน
ล้านนาโบราณ กุศโลบาย หมายถึง อุบายอันแยบคาย โดยอาศัยพิธีกรรมเป็นเครื่องมือใช้ตัวบท คือ คาถาเสก
อ้อ ที่สร้างความรู้สึกมั่นใจให้กับผู้ที่ผ่านพิธีกรรมนี้ ในแง่หนึ่งอาจเป็นการสร้างความมั่นใจของผู้ที่ไม่ประสบ
ความสำเร็จในการเรียนรู้เพราะขาดความเชื่อมั่นในตนเอง บางครั้งเป็นคนที่ไม่มีจิตจดจ่อต่อการเรียน พิธีกรรม
นี้ได้หนุนเสริมกำลังใจให้แก่ผู้เรียนได้เอาใจใส่กับการเรียนเนื่องจากได้ทำลายอคติบางประการที่ได้ครอบงำ
ความคิดของตนไว้ เมื่อเกิดความศรัทธาในพิธีกรรม ในบุคคลผู้ประกอบพิธีกรรม ความกลัวหายไปสิ่งที่เหลืออยู่
คือความมั่นใจและพลังใจที่มุ่งมั่นพร้อมสร้างสรรค์และเรียนรู้สิ่งใหม่ต่อไป

2.2 คุณค่าทางด้านสังคม การกินอ้อผญาไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้ง กลุ่มในการ
จัดทำพิธีกรรมการกินอ้อผญาโดยปัจเจกบุคคลก็ดี กลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความ
สมานฉันท์ในกลุ่มคนและองค์กรต่างๆ ของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก ความรัก ความห่วง
แหนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งกำลังจะสูญหาย ซึ่งเป็นเหตุให้ชุมชนมีจิตสำนึกที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรม
ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนให้ยั่งยืนจนถึงลูกหลาน โดยให้มีการสืบทอดในรูปแบบภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ให้มีกระบวนการเรียนรู้จากผู้ใหญ่สู่เด็ก ในรูปแบบการทำงานร่วมกัน การจัดเตรียมงานพิธีกรรมการ
กินอ้อผญา ซึ่งขั้นตอนของการเตรียมงานนั้นจะมีกลุ่มคนหลายเพศหลายวัยมาช่วยกันทำงาน ทุกคนที่มา
ช่วยงานก็จะช่วยงานในด้านที่ตนถนัด ใครที่ทำอะไรไม่เป็นจะควิธีการทำงานจากบุคคลอื่น และนำมาฝึกฝนหัด
ทำ จะทำให้เกิดความรู้ ความจำขึ้นมา ถ้าต่อไปหากมีกิจกรรมการกินอ้อผญาอีก ทุกคนสามารถช่วยเหลือกัน
ในด้านการจัดกิจกรรมได้ซึ่งจะตรงกับรูปแบบของการเรียนรู้หรือการศึกษาซึ่งทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนา
ตนเองได้โดยการเรียนรู้แบบทางตรงและทางอ้อม

2.3 คุณค่าทางด้านจารีตประเพณีและพิธีกรรม พบว่า พิธีกรรมการกินอ้อผญาในอำเภอกุชยาง
จังหวัดพะเยา ดำเนินภายใต้กรอบแห่ง “โลกทัศน์” ของผู้คนในสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม กล่าวคือ บนฐานหลัก
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ หากใช้เป็นสิ่งที่แปลกปลอมแต่อย่างใดไม่ แม้ว่าพิธีกรรมบางอย่าง
จะได้รับอิทธิพลมาจากสังคมวัฒนธรรมอื่น แต่ก็ได้ปรับตัวเข้ามาอยู่ในการรับรู้ของผู้ที่อยู่ในระบบความเชื่อ
และพิธีกรรมนั้นอย่างประสานกลมกลืนและลงตัว พิธีกรรมการกินอ้อผญาเป็นการแสดงออกในทางบวกในแง่
การให้กำลังใจ และความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาให้ชีวิตในการศึกษาของตนประสบ
ผลสำเร็จ มีความก้าวหน้าในชีวิต ความมุ่งหวังและแรงปรารถนานี้จะสำเร็จได้ พิธีกรรมการกินอ้อผญาใน
อำเภอกุชยาง แม้จะสอดแทรกเรื่องทางไสยศาสตร์แบบพราหมณ์อยู่บ้างในพิธีกรรมแต่หลักการสำคัญตั้งอยู่บน
พื้นฐานหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายคือ ความสุขแต่
ล้ำเพียงแต่ความเชื่ออย่างเดียวนั้นเป็นเรื่องของนามธรรมที่แลเห็นยากจึงต้องมีการแสดงออกด้วยการ
กระทำ คือการประกอบพิธีกรรมขึ้น เพื่อให้บุคคลในสังคมได้มาพบปะสังสรรค์กัน และได้ทำกิจกรรมร่วมกัน
และเพราะพิธีกรรมการกินอ้อผญาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ที่สะท้อนให้เห็นถึง

ศรัทธา ความเชื่อ ค่านิยม อุดมคติตลอดจนวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งหมด ดังนั้นการกินอ้อผญาจึงเป็นพิธีอันเป็นมงคลกับชีวิตและมีความสำคัญเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต โดยชาวล้านนาถือว่าพิธีกรรมการกินอ้อผญาได้กลายเป็นประเพณีและพิธีกรรมของชุมชนในปัจจุบัน

2.4 คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ พิธีกรรมการกินอ้อผญามีความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจของท้องถิ่นและชุมชนในประเด็นของการเป็นวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า “เศรษฐกิจวัฒนธรรม” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2566) และเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรมหมายถึง หลักเศรษฐกิจที่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ผู้คน ประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นท่านอธิบายว่าเศรษฐกิจวัฒนธรรมเป็นเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานความเข้มแข็งของชุมชน ที่เรียกอีกชื่อว่า “เศรษฐกิจพื้นฐาน” หรือ “เศรษฐกิจแห่งการพึ่งตนเอง” ชุมชนหมู่บ้านไทยมีลักษณะโบราณและความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ชุมชนหมู่บ้านไทนอกประเทศมีระบบแบ่งที่ดินทำกินใหม่เป็นระยะ ตามขนาดของครอบครัว มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและน้ำใจเป็นพื้นฐานของชีวิต มีพิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงความสำคัญของบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าผู้แก่ครอบครัว และชุมชน เช่น พิธีเรียกขวัญ และพิธีเลี้ยงผีบรรพบุรุษและผีแห่งธรรมชาติแวดล้อม พิธีกรรมการกินอ้อผญา ฯลฯ ดังนั้นสำหรับประเทศไทย เศรษฐกิจวัฒนธรรมอันหมายถึงเศรษฐกิจที่ยึดโยงอยู่ด้วยสถาบันชุมชนและวัฒนธรรมชุมชน จึงย่อมจะมีความเข้มแข็งโดยธรรมชาติ เพราะวางอยู่บนสถาบันที่เป็นของชนชาติเราอย่างแท้จริง ที่เรามีด้วยตัวของเราเองอย่างเข้มแข็ง อีกทั้งมีความหมายว่า เป็นเศรษฐกิจที่มีขอบเขต ไม่เฉพาะแต่ ณ ระดับชุมชนท้องถิ่นผ่านทางวัฒนธรรมร่วมได้ร้อยรวมหลายท้องถิ่นขึ้นเป็นเขตเดียวกันโดยธรรมชาติอยู่แล้ว เป็นเขตเศรษฐกิจแห่งชาติ การพัฒนาแนวเศรษฐกิจวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยทั้งระดับชุมชนท้องถิ่นและระดับประเทศชาติจากผลของงานวิจัยสะท้อนให้เห็นภาพของความเป็นพหุลักษณะได้อย่างชัดเจน

2.5 คุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม การทำพิธีกรรมการกินอ้อผญาในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยานั้น นับเป็นพิธีกรรมที่เนื่องด้วยสภาพความเป็นอยู่คือ เกี่ยวเนื่องกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะพืชพรรณต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรม เพราะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งที่อยู่อาศัยตลอดจนในบ้านเมือง โดยมีความรับผิดชอบ ต่อสิ่งแวดล้อม และเครื่องประกอบพิธีกรรมล้วนแล้วอิงอาศัยกับธรรมชาติแทบทั้งสิ้น เช่น ต้นอ้อ น้ำผึ้ง ใบตอง ดอกไม้ และผลไม้ และเมื่อใช้วัสดุอุปกรณ์ทางธรรมชาติแล้วยังมีการปลูกทดแทนขึ้นตลอด ทำให้เกิดการอนุรักษ์และรักษาไว้ไม่ให้พืชพันธุ์ไม้ ไม้ศูนย์หายหรือลดลงไปจากพื้นที่

3. วิเคราะห์หลักพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมการกินอ้ออ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา
ในพิธีการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา มีลำดับพิธีการ คือ มีการจัดรูปเทียน กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการเคารพใน พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มีการสมาทานศีล เพื่อสำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ตั้งในสัมมาทิฐิคือการพร้อมที่จะยอมรับในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยับยั้งชั่งใจ สามารถบังคับควบคุมตนเองได้และจะเป็นคนที่รอบคอบ ไม่ประมาท พร้อมทั้งมีการปฏิสันถาร การทักทายปราศรัยกับผู้ที่เข้าร่วมงานพิธี ให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์โดยการต้อนรับนั่นเอง

ดังนั้น ในพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยานั้น จึงประกอบด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ คารวธรรม 6 ประการ ได้แก่ สัตถุคารวตา คือ การความเคารพในพระศาสนาหรือพระพุทธเจ้า ธรรมคารวตา คือ การความเคารพในธรรม สังฆคารวตา คือ การความเคารพในสงฆ์ สิกขาคารวตา คือ การความเคารพในการศึกษา อัปมาทคารวตา คือ การความเคารพในความไม่ประมาท และปฏิสันถารคารวตา คือ การความเคารพในปฏิสันถาร ทั้งหมดนี้เป็นการเคารพนับถือเป็นสิ่งสำคัญ ที่พึงใส่

ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อต่อกันและกันในสังคมโดยหนักแน่นจริงจัง เพื่อให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญต่อปฏิบัติต่อบุคคลด้วยความจริงใจ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผลการวิจัยได้รวบรวมข้อมูลการวิจัยเรื่องพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา
ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านอำเภอกุฉินารายณ์แต่เดิมมีความเชื่อความศรัทธาควบคู่ไปกับการใช้ชีวิต โดยเฉพาะความเชื่อดั้งเดิม (ผีบรรพบุรุษ) และความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา บางครั้งก็เกิดจากการผสมผสานความเชื่อดั้งเดิม ต่างคน ต่างคิด ต่างเข้าใจ ล้วนแล้วแต่เพื่อสร้างเจริญรุ่งเรืองให้ชีวิต พิธีกรรมการกินอ้อผญามีขั้นตอนวิธีการที่จะต้องพิจารณากันเป็นกรณีพิเศษ เพราะเป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญ มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตประจำวัน หลายคนเชื่อว่าผู้ที่ผ่านพิธีกรรมการกินอ้อมาแล้วจะเป็นคนที่เฉลียวฉลาด มีสติปัญญาดี ซึ่งคนที่ประกอบพิธีกรรมนี้โดยส่วนมากจะเป็นพระสงฆ์หรือคนที่เคยบวชเรียนมาแล้ว อาจเป็นเพราะว่าพระสงฆ์และคนที่เคยบวชเรียนมาแล้วท่องมนต์คาถา บทสวดต่างๆ ได้ดีจึงได้รับความเชื่อมั่น ไว้วางใจให้เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม อีกทั้งการประกอบพิธีต้องเลือกเอาวันที่ดีที่สุดในปีนั้น เช่น วันพฤหัสบดี เป็นต้น อย่างไรก็ตามตามพิธีกรรมต่างๆ ในแต่ละท้องถิ่นอาจจะแตกต่างกันไป แต่ความหมายของสิ่งที่สื่อหรือที่สอนอยู่ในพิธีกรรมนั้น ล้วนมีความหมายที่เหมือนกัน

พิธีกรรมการกินอ้อผญาเป็นพิธีกรรมพื้นบ้านที่เป็นการสร้างกำลังใจ สะท้อนมุมมองการแสวงหาทางเลือกในการดูแลสุขภาพจิต เป็นการสร้างโอกาสให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ผ่านความเชื่อที่แฝงอยู่ในกระบวนการ สัญลักษณ์ สถานที่และสิ่งของ โดยเป้าหมายมุ่งหวังให้หลุดพ้นจากสถานการณ์ที่ตนเองไม่พึงประสงค์ และตอบสนองต่อความต้องการสิ่งที่ตนเองประสงค์ เป็นกุศโลบายหนึ่งในการเสริมสร้างกำลังใจให้กับผู้คนที่มีความหวังจากความเชื่อในสิ่งที่ดีที่ตนศรัทธา สอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2567) ที่ได้กล่าวไว้ว่า พิธีกรรม แปลว่า การกระทำเป็นพิธี คือเป็นวิธีที่จะให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้สำเร็จผลที่ต้องการหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ คำว่า พิธี ก็แผลงมาจากคำว่า วิธี นั่นเอง แต่มาในภายหลังคำว่า พิธี มีความหมายเลื่อนรางหรือคลาดเคลื่อนไป ก็เหมือนกับสิ่งอื่นๆ ที่เป็นอนิจจังเช่นเดียวกัน เดียวนี้เรามาประดิษฐ์ศัพท์กันขึ้นใหม่ เช่น คำว่ากรรมวิธีซึ่งสมัยโบราณไม่มีแล้วกลับเป็นศัพท์ไวยากรณ์ซึ่งที่จริงก็อันเดียวกันนั่นแหละ กรรมวิธีไม่ใช่อะไร อาจจะใช้ในความหมายแตกต่างกันไปบ้าง แต่ตัวถ้อยคำก็มีความหมายแบบเดียวกัน ทำนองเดียวกันหรือประเภทเดียวกัน เพียงกลับหน้ากลับหลังกัน พิธีกรรมคือวิธีการ กลายเป็นกรรมวิธี พอมาถึงปัจจุบันมันเลื่อนไปจนกระทั่งว่า พิธีกรรมหรือวิธีการคือสิ่งที่ทำกันไปอย่างนั้นเองหรือสักแต่จะทำ เช่น พูดกันว่าทำพ้อเป็นพิธี กลายเป็นว่า ไม่จริงไม่จัง ทำพ้อให้เห็นว่าได้ทำแล้ว แต่ที่จริงเดิมนั้นมันคือการกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อจะให้สำเร็จผล เพื่อจะให้เกิดความเป็นจริงเป็นจัง เพื่อจะให้ได้ผลขึ้นมาเราจึงทำพิธีกรรม

2. คุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา

คุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญาของอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากฐานของจารีตประเพณีดั้งเดิมนั้นมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของคนในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา อย่างแยกไม่ออกมาทุกยุคสมัยโดยแทรกซึมเข้าไปในระบบความเชื่อและวิถีชีวิตมาตั้งแต่โบราณของแต่ละชุมชน จึงมีคุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญาในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา พบว่า มีคุณค่า 5

ประการ ดังนี้ คุณค่าทางด้านจิตวิทยา คุณค่าทางด้านสังคม คุณค่าทางด้านจารีตประเพณีและพิธีกรรม คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ คุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับที่ พุทธทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ และคณะ (2557) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง สืบชะตาล้านนา: แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา ผลการวิจัยพบว่า พิธีกรรมจารีตประเพณี ศาสนา ความเชื่อวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของล้านนา และบริบทของสังคมสมัยใหม่เป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ สร้างความเข้มแข็งที่เป็นรูปธรรมในสังคมล้านนา โดยรวมอย่างยั่งยืน สำหรับคุณค่าความสัมพันธ์ในเชิงพหุลักษณะ พบว่า มีความสัมพันธ์ด้านพระพุทธศาสนา จิตวิทยา สังคมวิทยา มานุษยวิทยา จารีตประเพณีและพิธีกรรม สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาจิตใจ พิธีสืบชะตาพื้นเมืองเหนือเป็นการบูรณาการระหว่างพิธีกรรมจารีตประเพณี ศาสนา ความเชื่อวิถีปฏิบัติดั้งเดิมของล้านนาและบริบทของสังคมสมัยใหม่

3. วิเคราะห์หลักพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมการกินอ้ออ้อญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา

ในพิธีกรรมการกินอ้ออ้อญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยานั้น จึงประกอบด้วยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือ การวรรณะ 6 ประการได้แก่ สัตถุการวตคือการความเคารพในพระศาสดาหรือพระพุทธเจ้า อัมมการวตคือการความเคารพในธรรม สังฆการวตคือการความเคารพในสงฆ์สิกขาการวตคือการความเคารพในการศึกษา อัปมาทการวตคือการความเคารพในความไม่ประมาทและปฏิสันถารการวตคือการความเคารพในปฏิสันถาร ทั้งหมดนี้เป็นการเคารพนับถือเป็นสิ่งสำคัญ ที่พึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อต่อกันและกันในสังคมโดยหนักแน่นจริงจัง เพื่อให้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญต่อบุคคลด้วยความจริงใจ โดยมีลำดับพิธีการ ในพิธีการกินอ้ออ้อญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา คือ มีการจุดธูปเทียน กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการเคารพใน พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ มีการสมาทานศีล เพื่อสำรวมระวัง กาย วาจา ใจ ตั้งในสัมมาทิฐิคือการพร้อมที่จะยอมรับในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และตั้งอยู่ในความไม่ประมาท มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยับยั้งชั่งใจ สามารถบังคับควบคุมตนเองได้และจะเป็นคนที่รอบคอบ ไม่ประมาท พร้อมทั้งมีการปฏิสันถาร การทักทายปราศรัยกับผู้ที่เข้าร่วมงานพิธี ให้การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน สร้างความสัมพันธ์โดยการต้อนรับนั่นเอง (พระมหาหวมวด สุกกรมโม, 2546) ได้กล่าวไว้ว่า ความเคารพเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ มากมายเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งเป็นการแสดงออกทางกิริยามารยาทด้านกาย วาจาและใจ ต่อบุคคลที่เราเข้าไปเกี่ยวข้อง การแสดงออกซึ่งความเคารพนั้นต้องออกมาจากจิตใจของเราอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่า ความเคารพจะดูด้วยตาเปล่าจากการแสดงท่าทางต่างๆ ของผู้ทำความเคารพนั้น คงดูยาก เพราะเป็นนเพียงลักษณะภายนอกเท่านั้น อาจจะเป็นการเสแสร้งแก่งทำก็เป็นได้ การจะแสดงความเคารพใครต้องออกมาจิตใจจริงๆ ในสังคมไทยเราถือว่าบุคคลผู้มีความเคารพนั้น เป็นผู้มีการยกย่องสรรเสริญทั้งในโลกนี้และในอนาคต ส่วนผู้ที่ไม่มีความเคารพนั้นตรงกันข้ามกับผู้มีความเคารพ คือเมื่อตายไปแล้วย่อมเกิดในสกุลต่ำไปสู่ทุกคติ

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้เป็นศึกษาวิเคราะห์การกินอ้ออ้อญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการศึกษาค้นคว้า บัณฑิตไปลาน วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร หลักฐานต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสัมภาษณ์จากผู้มีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์แสดงเป็นองค์ความรู้ได้ดังภาพที่ 1

การกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา	
ประวัติความเป็นมาและขั้นตอนพิธีกรรมกินอ้อ	คุณค่าของพิธีกรรมการกินอ้อผญา
<p>1. ประวัติความเป็นมาพิธีกรรมการกินอ้อผญา พิธีกรรมการกินอ้อผญานี้เป็นพิธีกรรมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ ไม่แน่ชัดว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด หรือใครเป็นคนริเริ่มนำเข้ามา เป็นพิธีกรรมที่มาจากความเชื่อดั้งเดิม บัณฑิตาของคนโบราณล้านนา และคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือเกิดจากการผสมผสานความเชื่อทั้งสองเข้าด้วยกัน</p> <p>2. ขั้นตอนพิธีกรรมการกินอ้อผญา ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้ คือ 1. ขั้นเตรียมการ (การเตรียมเครื่องบูชา / สังเวศ) 2. ขั้นดำเนินการ (การประกอบพิธี)</p>	<p>คุณค่าพิธีกรรมการกินอ้อผญา ของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยา 5 ประการ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. คุณค่าทางด้านจิตวิทยา 2. คุณค่าทางด้านสังคม 3. คุณค่าทางด้านประเพณีและพิธีกรรม 4. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ 5. คุณค่าทางด้านสิ่งแวดล้อม
หลักพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง	
<p>หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมการกินอ้อผญา คือ หลักการวัชรธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า ความเคารพเป็นมงคลอันสูงสุด เพราะเป็นปัจจัยส่งเสริมการพัฒนาชีวิต ช่วยให้ชีวิตมีความเจริญ 6 ประการ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สัตถุคารวตา ความเคารพในพระศาสดา 2. อัมมคารวตา ความเคารพในพระธรรม 3. สังฆคารวตา ความเคารพในพระสงฆ์ 4. สิกขาคารวตา ความเคารพในการศึกษา 5. อัปปมาทคารวตา ความเคารพในความไม่ประมาท 6. ปฎิสันถาคารวตา ความเคารพในปฎิสันถาร 	

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
ตามที่คุณวิจัยได้ศึกษาถึงความเชื่อในพิธีกรรมการกินอ้อผญาของชาวอำเภอกู่ซาง จังหวัดพะเยานั้น เป็นการศึกษาเฉพาะพื้นที่ และเป็นการเลือกกลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมการกินอ้อผญา เพื่อให้การศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการกินอ้อผญามีความเป็นปัจจุบันและสามารถนำไปต่อยอดให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจได้นั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้
 - 1.1 ควรนำเสนอในแง่ของแนวคิดเรื่องคุณค่าและหลักธรรมที่เกิดในพิธีกรรมการกินอ้อผญา
 - 1.2 ผู้ที่ต้องการศึกษาควรเข้าใจและฝึกฝนทักษะก่อนที่จะลงภาคสนามพบปะผู้คนในพื้นที่ และศึกษาถึงความละเอียดอ่อนของชุมชนแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ผู้ที่สนใจควรให้ความสำคัญต่อแหล่งข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายในระยะนี้ว่ามีมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างเพื่อให้ข้อมูลเป็นปัจจุบัน
 - 2.2 ต้องเข้าใจถึงธรรมชาติของบริบทพื้นที่ยอมรับความแตกต่างของแหล่งข้อมูล
 - 2.3 ควรอธิบายคติความเชื่อในวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมการกินอ้อผญา
 - 2.4 ควรศึกษาเปรียบเทียบวิธีการขั้นตอน ในแต่ละพื้นที่ในเขตภาคเหนือว่าแตกต่างกันอย่างไร
-

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มวิทยาลัยครูภาคใต้. (2526). **ความเข้าใจเกี่ยวกับสังคม**. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). **บทความเศรษฐศาสตร์วัฒนธรรม**. แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/302921> สืบค้นเมื่อ 6 พ.ค. 2566.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2567). **พิธีกรรม ใครว่าไม่สำคัญ**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวดย.
- พระมหาสิงห์คำ สีหวิโร. (2556). **ฮีตคนเมือง ฉบับสัปดาห์เรื่องเมืองล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. ลำพูน: ฌัฏพลาการพิมพ์คณะบุคคล.
- พระมหาหวมวด สุกกธมโม (โถมศรี). (2546). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย.
- พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ และคณะ. (2557). **สืบชะตาล้านนา: แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา**. รายงานวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภริมา วินิชาสถิตกุล. (2558). **คติชนวิทยา: ความเชื่อกับสังคมไทย**. วารสาร มจร มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์. 1(1). 40.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อุดม รุ่งเรืองศรี. (2547). **พจนานุกรมล้านนา-ไทย: ฉบับแม่ฟ้าหลวง**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.